

Fakty o Organizácii spojených národov

Stručný prehľad

OSN je medzinárodná organizácia, nie svetová vláda

Organizácia spojených národov je združením suverénnych štátov. Tieto štáty sa dobrovoľne stali členmi OSN, aby pracovali na vytvorení svetového mieru, rozvíjali priateľské vzťahy medzi národmi a podporovali hospodársky rast a sociálny pokrok. OSN oficiálne vznikla 24. októbra 1945. V tom čase mala 51 členov. V marci roku 2007 ich už bolo 192.

OSN je fórum, miesto stretnutia pre prakticky všetky národy sveta. Poskytuje im mechanizmus, prostredníctvom ktorého môžu štáty riešiť spory alebo problémy a konať takmer v akejkoľvek veci týkajúcej sa ľudstva.

Hoci je niekedy označovaná ako "parlament národov", OSN nie je ani superštátom ani vládou vlád. Nedisponuje armádou ani neuvaľuje dane. Výkon rozhodnutí závisí od politickej vôle členských štátov a zabezpečenie činnosti od ich príspevkov.

OSN hrá kľúčovú úlohu pri znižovaní medzinárodného napätia, predchádzaní konfliktov a ukončovaní už prebiehajúcich bojov. Zaoberá sa našim životným prostredím, využívaním kozmického priestoru a morského dna. OSN pomohla odstrániť množstvo chorôb a zvýšiť produkciu potravín. Stará sa o utečencov, podporuje zvyšovanie gramotnosti a rýchlo reaguje v prípade prírodných katastrof. Presadzuje a chráni práva jednotlivcov tým, že sa snaží o stanovenie globálneho štandardu ľudských práv.

Šesť hlavných orgánov OSN

Valné zhromaždenie

Valné zhromaždenie je hlavným poradným orgánom Organizácie spojených národov, ktorý v sebe zahŕňa všetkých jej členov. Na jeho pôde sa prejednávajú záležitosti spadajúce pod Chartu OSN a prijímajú odporúčania voči jednotlivým členským štátom (okrem sporov alebo situácií prerokovaných Bezpečnostnou radou OSN). Vo Valnom zhromaždení má každý malý alebo veľký štát jeden hlas, pričom dôležité rozhodnutia sú prijímané dvojtretinovou väčšinou.

Valné zhromaždenie zasadá každoročne od septembra do decembra. Mimoriadne zasadnutia môžu byť zvolané na žiadosť Bezpečnostnej rady alebo na žiadosť väčšiny členských štátov OSN.

Práca Valného zhromaždenia sa vykonáva aj v šiestich hlavných výboroch, v Rade pre ľudské práva, v jemu podriadených orgánoch a v Sekretariáte OSN.

Bezpečnostná rada OSN

Bezpečnostná rada má podľa Charty OSN hlavnú zodpovednosť za udržiavanie medzinárodného mieru a bezpečnosti. Jej zasadnutie môže byť zvolané kedykoľvek, vždy keď je ohrozený mier a bezpečnosť. Členské štáty sú povinné vykonávať rozhodnutia Bezpečnostnej rady. Ak sa na pôde Bezpečnostnej rady prejednáva hrozba mieru, Rada zvyčajne najprv požiada strany zúčastnené v spore, aby dosiahli dohodu mierovými prostriedkami. V prípade vypuknutia ozbrojeného konfliktu sa Rada snaží o zastavenie paľby. Následne môže do problémových oblastí vyslať mierové jednotky alebo vyzvať na uvalenie sankcií prípadne embarga s cieľom obnoviť mier.

Rada má 15 členov vrátane piatich stálych členov: Čína, Francúzsko, Ruská federácia, Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska a Spojené štáty americké. Zvyšných 10 členov je volených Valným zhromaždením na základe geografického zastúpenia na obdobie dvoch rokov. Na prijatie rozhodnutia o procedurálnych otázkach je potrebných deväť hlasov. V ostatných prípadoch rozhodnutie nemôže byť prijaté v prípade, ak nesúhlasí stály člen Bezpečnostnej rady (známe ako "veto"). Rada taktiež prijíma odporúčania Valnému zhromaždeniu na vymenovanie generálneho tajomníka OSN a na prijatie nových členov. Mnoho krajín sa snaží o rozšírenie počtu členských štátov Rady prijatím nových stálych a nestálych členov.

Ekonomická a sociálna rada

Ekonomická a sociálna rada (ECOSOC) je jedným z hlavných orgánov OSN, ktorý je poverený koordináciou hospodárskej a sociálnej činnosti OSN a systému jej organizácií. Má 54 členov volených zo všetkých regiónov. Až 70 percent práce systému OSN je venovaných podpore vyššej životnej úrovne, plnej zamestnanosti, podmienkam hospodárskeho a sociálneho rastu a rozvoja. Rada odporúča a dozerá na činnosti, ktorých cieľom je podpora ekonomického rastu v rozvojových krajinách, dodržiavanie ľudských práv a posilňovanie celosvetovej spolupráce v boji proti chudobe a nedostatočnému rozvoju.

Na dosiahnutie špecifických cieľov Valné zhromaždenie zriadilo niekoľko špecializovaných agentúr ako napríklad Organizáciu OSN pre výživu a poľnohospodárstvo (FAO), Svetovú zdravotnícku organizáciu (WHO) a Organizáciu Spojených národov pre vzdelávanie, vedu a kultúru (UNESCO) a programy ako Rozvojový program OSN (UNDP), Detský fond OSN (UNICEF) a Úrad vysokého komisára OSN pre utečencov (UNHCR). Práca týchto agentúr a programov koordinuje ECOSOC.

Poručenská rada

Poručenská rada bola Chartou OSN poverená vykonávať dohľad nad správou poručenských území — bývalých kolónií alebo závislých území — zaradených v Medzinárodnom poručenskom systéme. Tento systém bol vytvorený na konci druhej svetovej vojny na podporu zlepšenia postavenia obyvateľov týchto závislých teritórií a ich postupného rozvoja k samospráve alebo nezávislosti.

Od vzniku Poručenskej rady dosiahlo s pomocou OSN nezávislosť viac ako 70 koloniálnych teritórií, vrátane pôvodných 11 poručenských území. Následne v roku 1994 sa Rada rozhodla formálne pozastaviť svoju činnosť a obnoviť ju až v prípade potreby.

Medzinárodný súdny dvor

Medzinárodný súdny dvor (ICJ) je hlavným súdnym orgánom OSN. Medzinárodný súdny dvor, nazývaný aj „Svetový súd“, sa skladá z 15 sudcov, medzi ktorými nemôžu byť súčasne dvaja príslušníci toho istého štátu. Členov Dvora volí Valné zhromaždenie a Bezpečnostná rada. V súlade s medzinárodným právom súdny dvor rieši a urovnáva právne spory, pričom stranami v sporoch môžu byť len štáty, nie jednotlivci. Ak si krajina neželá zúčastniť sa na pojednávaní, nemusí tak urobiť, ak to nie je vyžadované osobitnými zmluvnými ustanoveniami. Ak štát už raz prijme jurisdikciu súdneho dvora, musí sa podriaďiť jeho rozhodnutiu.

Sídlo Medzinárodného súdneho dvora je v Haagu v Holandsku. Priestory súdneho dvora sa nachádzajú v "Paláci mieru", ktorý bol postavený súkromnou neziskovou organizáciou Nadácia Carnegie (the Carnegie Foundation) ako hlavné sídlo Stáleho dvora medzinárodnej spravodlivosti, predchodcu dnešného Súdneho dvora. OSN každoročne prispieva Nadácii na prevádzku tejto budovy.

Sekretariát

Sekretariát pozostáva z medzinárodného tímu zamestnancov v hlavnom sídle OSN v New Yorku, ako aj v sídlach OSN v Ženeve, Viedni, Nairobi a ďalších miestach. Skladá sa z oddelení a kancelárií s celkovým počtom takmer 16 000 zamestnancov pochádzajúcich z približne 175 krajín. Spolu s civilnými pracovníkmi pracujúcimi v mierových misiách sa celkový počet zamestnancov približuje k 30 000. Zamestnanci Sekretariátu zabezpečujú podstatnú časť administratívnej práce Organizácie spojených národov podľa pokynov Valného zhromaždenia, Bezpečnostnej rady a iných orgánov.

Na čele Sekretariátu je generálny tajomník. Je menovaný Valným zhromaždením na odporúčanie

Bezpečnostnej rady na 5-ročné obdobie. Generálny tajomník ako jej hlavný predstaviteľ riadi prácu Organizácie spojených národov. Taktiež je zodpovedný za implementáciu rozhodnutí prijatých rôznymi orgánmi OSN.

Generálny tajomník môže upozorniť Bezpečnostnú radu na každú vec, ktorá by podľa jeho mienky mohla ohroziť zachovanie medzinárodného mieru a bezpečnosti. Môže poskytnúť svoje sprostredkovateľské služby pri prevencii konfliktov alebo pri podpore mierového riešenia sporov medzi štátmi. Generálny tajomník môže taktiež konať na základe vlastnej iniciatívy v súvislosti s humanitárnymi alebo inými problémami zvláštneho významu.

Od svojho založenia mala OSN iba ôsmich generálnych tajomníkov:

Trygve Lie (Nórsko), 1946-1952
 Dag Hammarskjöld (Švédsko), 1953-1961
 U Thant (Barma, teraz Mjanmarsko), 1961-1971
 Kurt Waldheim (Rakúsko), 1972-1981
 Javier Pérez de Cuéllar (Peru), 1982-1991
 Butrus Butrus-Ghálí (Egypt), 1992-1996
 Kofi Annan (Ghana), 1997-2006
 Ban Ki-moon (Kórejská republika), od 2007

Mier nie je len snom

Snáď najviditeľnejšími symbolmi mierového úsilia OSN sú členovia mierových jednotiek OSN so svojimi modrými prilbami. Príslušníci mierových jednotiek, ktorými sú dobrovoľní vojaci z armád z rôznych krajín, plnia úlohu nestrannej tretej strany. Napomáhajú zastaveniu palby a vytvárajú nárazníkovú zónu medzi stranami zúčastnenými v konflikte. Ich prítomnosť umožňuje mierové riešenie sporov prostredníctvom diplomacie. Kým príslušníci mierových síl pomáhajú udržiavať mier v teréne, sprostredkovatelia OSN sa stretávajú s vodcami sporných strán a snažia sa o dosiahnutie mierového riešenia.

Udržiavanie mieru v súčasnosti v sebe zahŕňa viac ako len zachovávanie mieru a bezpečnosti. Príslušníci mierových jednotiek čoraz viac pomáhajú aj v politických procesoch, v reforme orgánov spravodlivosti, pri tréningu policajných jednotiek a jednotiek na výkon práva, pri odzbrojovaní bývalých vojakov a likvidácii poľných mín.

V roku 2005 Medzinárodná agentúra pre atómovú energiu a jej generálny riaditeľ Mohamed El Baradei získali Nobelovu cenu mieru. To bolo po deviaty krát, čo Nobelový výbor udelil OSN cenu mieru. Predchádzajúcimi ocenenými boli: OSN a Kofi Annan (2001), OSN a mierové zbory (1988), Vysoký komisár OSN pre utečencov (1954 & 1981), Medzinárodná organizácia práce (1969), Detský fond OSN (1965), Dag Hammarskjöld (1961) a Ralph Bunche (1950).

Udržiavanie mieru po celom svete

Od roku 1948 príslušníci mierových jednotiek podnikli 63 misií a zúčastnili sa na implementácii viac ako 170 mierových dohôd, ktoré ukončili regionálne konflikty a umožnili obyvateľom vo viac ako 45 krajinách zúčastniť sa slobodných a spravodlivých volieb. Až 119 krajín dosiaľ prispelo svojim vojenským a policajným personálom do mierových zborov OSN.

Mierové operácie OSN sú menej nákladné ako iné formy medzinárodných intervencií. V júni 2008 takmer 110 000 členov slúžilo v 20 mierových misiách OSN na štyroch kontinentoch v desiatich časových zónach, čím priamo ovplyvňovali životy stoviek miliónov ľudí. Na obdobie od 1. júla 2008 do 30. júna 2009 bol schválený rozpočet mierových operácií vo výške takmer 6,8 mld. amerických dolárov, čo predstavuje menej ako 0,5% svetových vojenských výdavkov.

Ľudské práva pre každého

Keď bola v roku 1948 na pôde OSN schválená Všeobecná deklarácia ľudských práv, stanovila spoločný štandard ľudských práv pre všetky národy. Touto deklaráciou vlády na seba prevzali záväzok zabezpečiť, aby so všetkými ľudskými bytosťami bolo zaobchádzané rovnako, bez ohľadu na

to, či sú bohaté alebo chudobné, silné alebo slabé, muži alebo ženy, akejkoľvek rasy a náboženského vyznania.

Odvtedy OSN prijala množstvo medzinárodných zmlúv na ochranu ľudských práv v oblastiach akými sú práva žien, rasová diskriminácia a práva detí. Vlády, ktoré pristúpia k týmto zmluvám, prijímajú záväzok ich dodržiavať. Ak dôjde k ich porušeniu zvláštne orgány záležitosť prešetria a vydajú odporúčania na nápravu. OSN tiež môže odsúdiť krajinu za nedodržiavanie záväzkov, ktoré jej vyplývajú zo zmluvy o ľudských právach.

Rada pre ľudské práva, ktorá bola vytvorená v júni 2006, je hlavným globálnym fórom pre dialóg a spoluprácu v oblasti ľudských práv. Ako pomocný orgán Valného zhromaždenia je priamo zodpovedná plnému členstvu Organizácie a riadená Vysokým komisárom OSN pre ľudské práva.

Rozvoj je iným pomenovaním mieru

Približne 980 miliónov ľudí dnes vo svete žije v extrémnej chudobe s príjmom nižším ako 1 dolár denne. Títo ľudia často nemajú prístup ani k základným podmienkam slušného života — akými sú dostatok jedla, nezávadná voda, spoľahlivá zdravotnícka starostlivosť, primeraný prístrešok, základné vzdelanie, školenia a príležitosti na zachovanie živobytia. Trvajúci svetový mier nemôže byť dosiahnutý pokiaľ sa sociálny a hospodársky rozvoj nedosiahne pre všetkých. Organizácia spojených národov venuje viac ako 80 percent svojich zdrojov na dosiahnutie tohto cieľa.

Na Miléniovom summite v septembri 2000, ktorý bol najväčším zhromaždením svetových lídrov v histórii, bola prijatá Miléniová deklarácia OSN, ktorá jednotlivé štáty zaväzuje k novému globálnemu partnerstvu za zníženie extrémnej chudoby prostredníctvom stanovenia série časovo viazaných cieľov, známych ako Miléniové rozvojové ciele (MDGs). Tieto záväzky sú celosvetovými cieľmi zameranými proti extrémnej chudobe v mnohých jej aspektoch — príjmová chudoba, hlad, choroba, nedostatočný prístrešok a exklúzia — pri súčasnej podpore rodovej rovnosti, vzdelávania a udržateľnosti životného prostredia. Sú tiež cieľmi na ochranu základných ľudských práv — práv každého človeka na zdravie, vzdelanie, prístrešok a bezpečnosť.

* * * * *